

<http://www.israelsmisjonen.no/ressurser/materiell/prekenverksted>

Allehelgensdag – 5. november 2023

Prekentekest: Matt 5,1-12

Lesetekst I: Jes 49,8-10

Lesetekst II: Åp 7,9-17

Saligprisningene

Allehelgensdag, eller Helgemesse, er en gammel minnemarkering for helgener og martyrer. Allerede i oldkirken holdt Romerkirken helgemesser til minne om martyrene. I Norge har Allehelgensdag vært en viktig dag for å minnes og hedre de døde. Kirker holdes åpne for å gi rom for sorg, gode minner og for å takke for våre kjære og livet som de har gitt oss. Vi tenner lys i kirker og på gravene og samles i bønn og om Jesu evangelium.

Tisha b'av – jødisk sørgedag og håpsdag

På mange måter er Allehelgensdagen forankret i jødisk-kristen tradisjon. Sentrale tekster fra Det gamle og Det nye testamente står i fokus i Gudstjenestene. Også i jødisk tradisjon markeres viktige sørgedager. Den niende dagen i den jødiske måneden Av (Tisha b'av) er en fastedag. Da minnes jøder og sørger over ulykker som har rammet folket og landet. Ifølge gammel jødisk tradisjon ble både det første og det andre templet ødelagt denne dagen. Romerske soldater skal ha knust Bar Kokhba opprøret ved Beter på Tisha b'av i år 135. I år 1190 ble den jødiske befolkningen i York i England massakrert på denne dagen. Begrunnelsen var falske anklager om at jødene brukte blodet til kristne barn i sine religiøse riter. Hundre år senere undertegnet Kong Edvard I en forordning på Tisha b'av om at alle jøder skulle utvises fra England. I Spania ble den siste frist for utvisningen av jødene fra Spania satt til Tisha b'av i 1292. På Tisha b'av i 1942 begynte nazistene deportasjonene av jøder fra Warszawa til Treblinka.

Opp gjennom historien har denne datoen midt på sommeren rommet noen av de mørkeste hendelsene i jødisk historie. Hendelsene førte til en nesten total adspredelse og nød for jøder over hele jorden. (George Robinson: Essential Judaism. 2001, s 131-132). Dagen markeres i jødedommen gjennom lesning fra Klagesangene. I synagoger sørger jøder over ødeleggelsen av templet, over lidelsene og adspredelsen av det jødiske folket.

Likevel regnes ikke Tisha b'av som en dag uten håp. Profeten Sakarja har sagt at den dagen skal komme da alle tidligere sørgedager forandres til dager med jubel og glede (Sakarja 8, 19). Rabbinerne i Talmud perioden trodde at Messias på Tisha b'av ville realisere Guds løfte om en endelig forløsning av det jødiske folket og verden.

Jesus og hans målgruppe

I våre kirker leser vi på Allehelgensdagen hvordan Jesus i begynnelsen av sitt virke møtte og talte til en stor folkemengde. Jesus hadde virket omkring i hele Galilea. Han hadde undervist i jødernes synagoger. Han forkynte evangeliet om riket og helbredet all sykdom og plage hos folket. Ryktet om ham spredte seg over hele Syria. De kom til ham med alle som hadde vondt og led av forskjellige sykdommer og plager. Han helbredet dem. En følge var at store folkemengder fulgte ham fra alle deler av Israel og fra tilgrensende områder (Matt 4, 23-25). Dette var for mange gledesdager som forandret deres livssituasjon og livskår.

Da Jesus så folkemengden, gikk han opp i fjellet. Disiplene samlet seg om Jesus, slik de samlet seg om Moses da noen utvalgte og sytti av Israels eldste fikk være sammen med Moses og fikk se Gud på Sinai fjellet (2 Mos 24, 9-11). Lukas fremstilling av Jesu virksomhet følger fortellingene i 2. Mosebok hvor Moses først går opp på fjellet og mottar budene, og så går ned på sletten under fjellet og meddeler dem til folket. Dersom Jesu store preken ble holdt i en fjellskråning ovenfor Kapernaum der vi i dag finner Saligprisningenes kirke, trenger det ikke være noen motsetning når Matteus sier at talen fant sted i fjellet, mens Lukas forteller at de var på vei ned og stanset på en slette (Oskar Skarsaune: Etterlyst: Bergprekenens Jesus s. 56). Lukas fremhever at en stor flokk av disipler og en stor mengde mennesker var kommet for å høre ham og bli helbredet for sine sykdommer (Luk 6, 17- 19).

Her ved begynnelsen av Jesu offentlige virksomhet får vi et bilde av at Jesus helbreder og taler til jøder fra hovedområder i Israel og i grenseområder. Den store mengden av mennesker tyder på at Jesus ikke satte spesifikke etniske grenser for sin virksomhet. Omtalen av en mengde mennesker skjeller ikke mellom jøder og andre etniske grupper. Samtidig fremhever Matteusevangeliet at det var disiplene som samlet seg om Jesus, og som han satte seg for å gi undervisning. Når Jesus setter seg og underviser, fremhever det en spesiell nærhet til tilhørerne. Når vi samles på Allehelgensdagen i kirker og bedehus for å lytte til Jesu ord, gir han også oss del i sin nærhet og sin lære.

Saligprisningene og den nye livssituasjonen

Jesus begynner sin store tale, Bergprekenen, med å omtale ni grupper av mennesker som salige. Hva betyr ordet og hvem er salig? En saligprisning kan oppfattes som et tilsagn om hell og lykke, men også som en velsignelse. Gjennom de ni saligprisningene sier Jesus at store endringer skal skje i livssituasjonen for de som prises salige. Det nye kommer frem gjennom begrunnelsen som følger saligprisningen. Sterkest er innholdet i den første og den åttende saligprisningen. Der er tilsagnet om velsignelse, hell og lykke til de fattige i ånden og til de som forfølges for rettferdighets skyld, begrunnet i at himmelriket er deres! Jesus gir dem del i Guds kongelige og himmelske rike som er lovet.

Bakgrunnen finner vi flere steder i løfter i Det gamle testamente. «Så sier han som er høy og opphøyd, han som troner evig, den hellige er hans navn: I det høye og hellige bor jeg og hos den som er knust og nedbøyd i ånden. Jeg vil gi ånden liv hos dem som er bøyd ned, gi hjertet liv hos dem som er knust. For jeg fører ikke sak til evig tid og er ikke harm for alltid. Da ville ånden bli kraftløs for mitt ansikt, livs pusten som jeg har laget» (Jes 57, 15-16) Gjennom saligprisningen endrer Jesus radikalt vilkårene for de som er knust og nedbøyet i ånden. Sammen med de som forfølges for rettferdighets skyld tilsier han dem himmelriket. Himmelriket er deres.

De seks saligprisningene mellom den første og den åttende begrunner saligprisningen med et løfte som skal oppfylles i fremtiden, men også som en oppgave som skal utføres av de som hører saligprisningen.

Saligprisningen av de som sørger, bygger på det profetiske løftet om at han som er salvet med Guds Ånd, skal forkynne et godt budskap for hjelpeløse og trøste alle som sørger og gi dem lovsangs drakt i stedet for aske (Jes 61, 1-4). Jesus fastlegger nye vilkår for de som har et knust hjerte og sørger under fangenskap og ufrihet. De skal trøstes! Det fremstår som et løfte og en oppgave som Jesus vil oppfylle, men som han også legger på sine disipler. De som sørger, skal trøstes.

Den tredje saligprisningen fremhever oppfyllelse av løftet i Salmenes bok om redning for hjelpeløse. De tålsomme som skal arve jorden og glede seg over varig fred, er i seg selv hjelpeløse (Ps 37, 11). De lever i fattigdom under store trengsler. Det skal ta slutt, for de skal arve landet hvor det er varig fred. Også her er det nærliggende å forstå landet/jorden som himmelriket hvor Gud er konge. De som tar sin tilflukt til meg, skal arve landet.» (Jes 57, 13b).

De etterfølgende saligprisningene nevner at de som hungrer og tørster etter rettferdighet og de barmhjertige hører hjemme i himmelriket og skal oppnå å få rettferdighet og barmhjertighet. Rettferdighet og barmhjertighet kjennetegner Gud. Guds rike er et rettferdsrike og en arv som er gjort i stand for de barmhjertige, og som de kan arve. Kongen skal si til dem på sin høyre side: «Kom hit dere som er velsignet av min Far, og ta i arv det riket som er gjort i stand for dere fra verdens grunnvoll ble lagt.» (Matt 25, 34ff).

De rene av hjertet, skal se Gud (Jfr. Ps 24,3-6). Denne saligprisningen åpner veien inn til himmelriket hvor de rene av hjertet, slik det aldri har skjedd tidligere, skal se Gud. Jesus åpner det aller helligste, slik at de rene av hjertet får se den barmhjertige Gud. (2 Mos 33, 19; 34,6). Salige er også de som skaper fred. De skal kalles Guds barn. Jesus lærer sine disipler å be som Guds barn til vår Far som er i himmelen. (Matt 6,9ff). De som skaper fred, skal kalles Guds barn og kan be som Guds barn til vår Far som er i himmelen.

Den niende saligprisningen er direkte adressert til disiplene som Jesus deler sin lære med. De vil på grunn av Jesus, hans lære og virksomhet, bli utsatt for hån og forfølgelse, løgn og baktalelse for Jesu skyld. Dette gir ikke grunn til fortvilelse, men glede og fryd. For stor er den lønnen de har i himmelen. Som mottakere, bærere og utførere av saligprisningene kaller Jesus disiplene for jordens salt og verdens lys (Matt 5, 13-16). De skal ikke bare møte hån forfølgelse og baksnakkelse. Mennesker skal også se de gode gjerningene disiplene gjør, og prise deres Far i himmelen.

Saligprisningenes bud, løfte og trøst

Jesu forkynnelse av Himmelriket oppfylder forventninger og løfter i Det gamle testamente om en kommende frelsestid. Men Saligprisningene hører også med blant de minste budene som mennesker skal lære og utføre. «Den som holder dem og lærer andre å gjøre det, skal regnes som stor i himmelriket.» (Matt 5,19; 28, 18-20).

Vår feiring av Allehelgensdagen kan hente verdier fra Saligprisningene og deres begrunnelser når vi skal minnes våre kjæres liv og levnet. Samtidig kan de være kraftfulle ord til trøst for jøder som sørger over alle ulykkene på Tisha b`av. Jesu ord er trøstefulle ord til det folk som er utvalgt til å være Guds hellige eiendomsfolk fremfor alle andre folk på jorden.

«Blant alle jordens folk har Herren din Gud valgt deg til å være hans folk, hans dyrebare eiendom» (5 Mos 7, 6: 14, 2; 26, 18).

På Allehelgensdagen er det også grunn til å minnes at Jesu saligprisninger er velsignelsesord og løfter til det jødiske folket som opp gjennom historien er rammet av urett og forfølgelse fra kirkelige makthavere, og som sørger over dette på Tisha b`av, Den niende dagen i måneden Av.

«Salige er de som hører Guds ord, og tar vare på det» (Luk 11, 28).

Olav Myklebust

Førsteamanuensis em. VID

olav.my@online.no